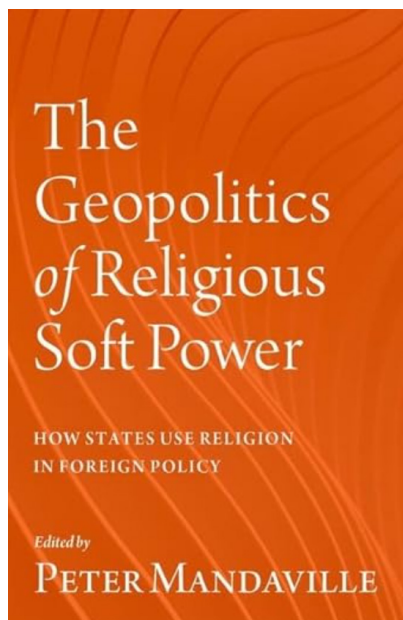

УДК 316.74:2
DOI: 10.5937/pr88-64582
Приказ

Катарина Тодоровић*

**РЕЛИГИЈА КАО
СРЕДСТВО
МЕКЕ МОЋИ: ОД
„ВЕСТФАЛСКОГ
ПОРЕТКА” КА
МУЛТИПОЛАРИЗМУ**

Petar Mandaville, ed. 2023.
*The Geopolitics of Religious
Soft Power: How States Use*

Religion in Foreign Policy.
Oxford: Oxford University
Press, 320 pp.

Уредник зборника *The Geopolitics of Religious Soft Power: How States Use Religion in Foreign Policy* у издању Оксфорда је Питер Мендевил (*Peter Mandaville*), професор међународних односа на Универзитету Џорџ Мејсон, саветник у Стејт департменту – у периоду када је на његовом челу била Хилари Клинтон (*Hillary Diane Rodham Clinton*), од 2010. до 2012. - за питања исламизма, као и бивши саветник USAID-a. Као аутор уводне речи, професор Мендевил истиче да су 20. век и током њега успон секуларних левих и десних режима потврдили и утврдили Вестфалски поредак, који је наследио сакралну хијерархијску структуру међународних односа у средњем веку, и чије је зачеће 1648. године најавило епоху модерне. Признајући улогу

* Студент докторских академских студија на Филозофском факултету Универзитета у Београду. Имејл адреса: katarina.rosenrot@gmail.com; ORCID: 0009-0005-7890-6288.

протестантске теологије у империјалном ширењу Британске монархије и америчкој доктрини „судбинског предодређења“ (*manifest destiny*), аутор запажа и да су комунистичке и националне револуције 20. века у Русији, на истоку Европе и на глобалном Југу потврдиле Вестфалски поредак који је обележио период модерне као историјске епохе обележене сукобима, сарадњом и међународним системом међу секуларним „западним државама”.

Међутим, како аутор истиче, подршка Сједињених Америчких Држава муџахединима у Авганистану, Други ватикански концил који је забранио антисемитизам у Католичкој цркви и отворио простор за дијалог са православним и протестантским црквама, али и понтификат Јована Павла II, Исламска револуција у Ирану и ратови у Југославији који су били верски, па закључно са америчким ратом против тероризма, померили су фокус међународних односа са динамике идеолошких на

динамику верских сукоба. У том смислу, овај зборник представља покушај аутора да, у сарадњи са седамнаест других аутора, кроз петнаест поглавља обради улогу религије као полуге у пројектовању „меке моћи” у „постзападном свету”.

У зборнику је, после уводне речи приређивача, обрађена религија као инструмент „меке моћи” у спољнополитичким доктринама Сједињених Америчких Држава, Русије, Кине, Турске, Индије, затим Осовине отпора на Блиском истоку, Марока, заливских монархија, Индонезије, Јордана, Израела, Ватикана, Бразила. Сваком од ових политичких ентитета је посвећено по поглавље, након чега следи и поглавље са закључним разматрањима.

У поглављу „Tragedy or Irony: Geopolitical Grand Narratives, Religious Outreach, and US Soft Power” посвећеном инструментализацији религије за потребе пројектовања „меке моћи” САД-а, аутори Петер Хене и Грегорио Бетица (*Peter Henne and Gregorio Bettiza*)

потпуно игноришу корпус литературе посвећене начину на који су „цивилизаторска мисија“, „терет белог човека“, евангелизам и „социјално јеванђеље“ утицали на осмишљавање и вођење америчке спољне политике у дугом континуитету од оснивања колоније Масачусетс 1630. до актуелног тренутка. Уместо тога, аутори полазе од историјског савеза хришћанске западне Европе и САД током Хладног рата, истичући подршку Сједињених Држава демохришћанима Немачке и Италије. Међутим, овде се врло селективно сагледава начин на који је религија фигурирала као поље интересовања америчког естаблишмента. Тако се фокус усмерева на начин на који су Сједињене Државе тражиле полуге у хијерархијама других религија да би сузбиле совјетски утицај, анализирајући случајеве трансцивилизацијских коалиција, као што је америчка подршка „исламском папи“, односно саудијском краљу Сауду, или атинском архиепископу Спиридону,

кога аутори погрешно, додуше поводећи се за извором, називају „патријархом Атине“ (Henne and Bettiza 2023, 25). Аутори препознају три облика „религијских великих наратива“ у америчкој спољнополитичкој доктрини после Хладног рата, и то: 1) „САД као браниоца и промотера ‘цивилизације’ [...] насупрот варваризму, екстремизму и насиљу“ исламиста за време мандата Џорџа Буша Млађег (*George W. Bush*) (Henne i Bettiza 2023, 30–32); 2) САД као партнера кооперативних муслиманских држава за време Обаиног (*Barack Hussein Obama*) мандата; 3) САД као браниоца „јудео-хришћанске“ цивилизације Запада под Трампом (*Donald John Trump*).

Напоследку, аутори у закључку истичу подршку „белих хришћанских националиста“ Трампу као новину која ће детерминисати начин на који ће религија фигурирати у оквирима „мекe моћи“ у предстојећим деценијама, арбитарно подводећи овај феномен под савезништво „нелибералних“

снага, међу којима аутори истичу проамеричког бразилског председника Жаира Болсонара (порт. *Jair Messias Bolsonaro*), премијера Мађарске – чланице ЕУ – Виктора Орбана (мађ. *Viktor Mihály Orbán*), и руског председника Владимира Путина. Начин на који су деноминације протестантизма утицале на креирање „америчког сна”, „судбинског предодређења” и америчку визију о себи као „града на брду”, „незамењиву нацију”, као и стање свих ових митологизираних представа о Америци, које су деценијама биле фактор њене привлачности, нису предмет разматрања аутора. Исто тако, не разматра се ни начин на који се наведени концепти могу применити у „постзападном” свету.

У раду ‘Putin-Phonia’ *Harnessing Russian Orthodoxy to Advance Russia’s Secular Foreign Policy*”, аутор Роберт Блит (*Robert C. Blitt*) тумачи позицију Руске православне цркве (РПЦ) – Московске патријаршије (МП) као „пса чувара кремљанске истине” (Blitt

2023, 48–50). Такође, аутор инсинуира мешање Русије у црногорска унутрашња питања поводом Закона о слободи вјероисповијести из 2019. године. Ако се изузму, међутим, општа места о „Путиновим дискриминаторним законима” који јачају „традиционалне вредности” насупротив „секуларном либерализму” (Blitt 2023, 45–48), аутор тек делимично спомиње активну улогу Руске Федерације и Руске православне цркве на Блиском истоку, док присуство РПЦ–МП у Африци потпуно пренебрегава. Такође, аутор потпуно изоставља тему активног сукоба између РПЦ–МП и Васељенске патријаршије, као попришта сукоба два супротстављена схватања места и улоге православља у свету. Аутор упозорава у закључку „доносиоце одлука” да морају имати у виду блискост Кремља и РПЦ–МП, као савеза који прети да „дестабилизује” светску политику.

На сличан начин, у поглављу “Chinese Buddhism

and Soft Power Geopolitical Strategy and Modality of Religion”, аутори Јошико Ашива и Дејвид Ванк (*Yoshiko Ashiwa and David L. Wank*) у промовисању будизма виде продужену руку Кинеске комунистичке партије. При томе, они истичу да промовисање кинеског будизма може лако да произведе контраефекат, на начин на који је јапански будизам изазивао ресентиман код локалног становништва у земљама источне Азије. Наравно, аутори овде потпуно превиђају чињеницу да кинески будизам не служи правдању империјалне доминације, већ се третира као аспект културне сарадње.

Исламу је посвећено чак шест поглавља. У петом поглављу под насловом “Turkey’s Ambivalent Religious Soft Power in the Illiberal Turn”, закључак Ахмеда Ердија Озтурка (*Ahmet Erdi Öztürk*) амбивалентан је колико и „религијска мека моћ” Турске у наслову његовог рада. Док признаје удаљавање од кемалистичког наслеђа, аутор покушава да разуме да ли је „трансформација”

Ердоганове (тур. *Recep Tayyip Erdoğan*) Турске „после 2010.” последица покушаја ове земље да се етаблира као једна од глобалних сила у мултиполарном свету, будући да је „лаицитет” њена „инхерентна” карактеристика, или се ради о покушају да обнови свој статус калифата, упућујући да је „инструментализација Ислама” данас усмерена и на „постизање мира” и неосманске хегемоније (*Öztürk 2023, 84–85*). Напоследку, аутор упозорава да се на ово заокретање Турске не може гледати „потпуно” благонаклоно. Што није случај са Мароком, који је тема осмог рада под насловом “Hassan II and the Foundations of Moroccan Religious Soft Power” ауторке Ен Вејнскот (*Ann Wainscott*), која се посветила изучавању религије као мароканске полуге у пројектовању „меке моћи”. Ауторка истиче да ова муслиманска краљевина инвестира у религијски сектор, промовишући своју дипломатију као облик кооперације између „југа и југа”, уз потцртавање да

су мароканске инвестиције „добродошле” и да представљају чисти облик „меке моћи” (Wainscott 2023, 148). Исти наратив преовлађује и у приступу заливским монархијама у раду Анеле Шалин (*Annelle Sheline*) “Religious Diplomacy in the Arab Gulf and the Politics of Moderate Islam”, чија се „умереност” самерава спремношћу да се приступи „Абрахамским споразумима”; те индонезијском случају у раду аутора Џејмса Хестерија (*James B. Hoesterey*) под насловом “Indonesian Islam as Model for the World: Diplomacy, Soft Power, and the Geopolitics of 'Moderate Islam'”, чија се „исламска умереност” одмерава могућностима да се ангажује на Блиском истоку као „модератор”; или, напоследку, услучају Јордана, који Стејси Гутковски (*Stacey Gutkowski*) узима за предмет анализе у раду под насловом “Moderation as Jordanian Soft Power Islam and Beyond”, где се истиче спремност јорданске монархије да балансира између САД,

Европе, заливских монархија и Израела.

Међутим, ирански пример одудара. Аутор Едвард Васниц (*Edward Wastnidge*) у раду “Shi'i Diplomacy Religious Identity and Foreign Policy in the Axis of Resistance” представља ирански нагласак на шиитском идентитету као пуко „средство оправдавања” геополитичких интереса Ирана, којисуу својој суштини „идеолошки”, а у намерама „прагматични”, вођени пре геополитичким реалностима него „религиозним или сектаријанским” осећајем (Wastnidge 2023, 126–127).

Израел је тема дванаестог рада, под насловом “Israel's Religious Soft Power Within and Beyond Judaism”, ауторке Клаудије Баумгарт Оше (*Claudia Baumgart-Ochse*). Ауторка полази од саморазумљиве тезе да је Израел од кључног значаја „за хришћанску веру”, те да отуд долази интересовање америчких евангелиста за ову државу. Већи део рада је посвећен хришћанском ционизму у САД, тако да се стиче утисак да је религијска „мека моћ” Израела

ексклузивно пројектована у Сједињеним Државама. Од посебног значаја је „верски туризам”, како истиче ауторка у закључку рада, односно редовне посете америчких Јевреја и евангелиста Израелу (Baumgart-Ochse 2023, 225–226).

Такође, наводи се да је зборник „пионирски”, те да је намењен „доносиоцима одлука у Европи и Америци” (Mandaville 2023, 6). Иако се стиче утисак да је зборник намењен „постзападној” међународној реалности, и да представља отклон од „секуларног приступа” међународним односима, чини се да је пре свега намењен контекстуалном превођењу блоковских подела Хладног рата са језика идеолошких подела на језик религијских подела. Премда су овакви покушаји легитимни и жељени искорак у правцу разумевања нове реалности у којој вера игра једну од детерминишућих улога у међународним односима, чини се да западна академска јавност

ипак и даље ишчекује неки, на продубљенијој анализи утемељен и изнијансиранији академски пројекат који ће сагледати међународне односе мимо дихотомије *the West and the Rest*.

** Овај рад је примљен 2. фебруара 2026. године, а прихваћен за штампу на састанку Редакције 27. фебруара 2026. године.